

بررسی تمرکز تسهیلات بانکی کشور در استان تهران

کد موضوعی: ۲۲۰

شماره مسلسل: ۱۲۷۸۸

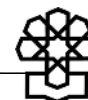
بهمن ماه ۱۳۹۱

دفتر: مطالعات اقتصادی

به نام خدا

فهرست مطالب

چکیده	۱
مقدمه	۱
۱. بررسی سهم استان‌های مختلف در دریافت تسهیلات بانکی	۲
۲. آیا توزیع متمرکز تسهیلات بانکی در استان تهران ناعادلانه است؟	۳
۳. علل تمرکز تسهیلات بانکی در استان تهران	۱۰
۴. راهکارهایی برای تمرکززدایی از ارائه تسهیلات	۱۳
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۱۴
پیشنهاد	۱۴
منابع و مأخذ	۱۵

بررسی تمرکز تسهیلات بانکی کشور در استان تهران

چکیده

تمرکز بالای تسهیلات بانکی کشور در استان تهران به عنوان یکی از مصادیق بی‌عدالتی در نظام مالی کشور تلقی شده و مورد انتقاد قرار گرفته است. در راستای تأیید وقوع این پدیده و شناخت دلایل آن، در این مطالعه، ابتدا به بررسی این مسئله پرداخته می‌شود که سهم استان‌های مختلف در دریافت تسهیلات بانکی چه میزان است.

آن‌گاه با تأیید تمرکز در ارائه تسهیلات بانکی و با معرفی ضمنی عدالت بین استانی در ارائه تسهیلات بانکی، تسهیلات استانی با عنایت به میزان سپرده‌های بانکی و نیز به نسبت جمعیت استان‌ها مورد مقایسه قرار می‌گیرد تا مشخص شود آیا وضعیت ارائه تسهیلات بانکی با توجه به این دو متغیر عادلانه است یا خیر؟

در نهایت، با مرور علت‌های تمرکز پرداخت تسهیلات بانکی در استان تهران، به برخی راهکارهای برون‌رفت از این شرایط اشاره می‌شود.

مقدمه

عدم تعادل منطقه‌ای یکی از ویژگی‌های کشورهای در حال توسعه و توسعه نیافته محسوب می‌شود که می‌توان آن را معلول سیاست‌های رشد قطبی دانست. در نتیجه این سیاست‌ها بخش عمده‌ای از امکانات کشور در یک یا چند منطقه تمرکز می‌یابد و سایر مناطق در حاشیه می‌مانند.^۱ یکی از مصادیق نابرابری‌های اقتصادی - اجتماعی میان مناطق مختلف کشور (که می‌توان آن را از دلایل این نابرابری‌ها نیز محسوب کرد)، نابرابری در توزیع جغرافیایی تسهیلات بانکی در کشور است. برای بررسی این موضوع که آیا این نابرابری در کشور رخ داده است در ادامه به بررسی سهم استان‌های مختلف در ارائه تسهیلات بانکی می‌پردازیم.

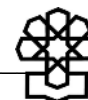
۱. تحلیل نابرابری‌های منطقه‌ای و آینده نگاری توسعه (نمونه موردی: استان آذربایجان شرقی)، جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۱۳۸۹.

۱. بررسی سهم استان‌های مختلف در دریافت تسهیلات بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران از سال ۱۳۸۵ به ارائه آمارهای استانی تسهیلات و نیز سپرده‌های بانکی پرداخته است. این اطلاعات در جدول ۱ ارائه شده است:

جدول ۱. سهم تسهیلات بانکی استان‌ها ۱۳۸۵-۱۳۹۱

ردیف	استان	سال					
		۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰
۱	تهران	۵۴/۶۰	۵۲/۹۶	۵۴/۰۱	۵۴/۸۵	۵۳/۱۲	۵۵/۶۱
۲	اصفهان	۵/۰۰	۴/۹۵	۴/۶۸	۴/۷۱	۴/۹۰	۴/۹۶
۳	خراسان رضوی	۴/۰۱	۳/۹۱	۳/۶۶	۳/۳۸	۳/۴۴	۳/۲۲
۴	مازندران	۳/۳۷	۳/۸۰	۳/۷۸	۳/۶۴	۳/۴۱	۳/۴۰
۵	فارس	۳/۳۲	۳/۵۱	۳/۴۳	۳/۳۰	۳/۳۶	۳/۱۵
۶	خوزستان	۳/۲۰	۳/۲۸	۳/۲۱	۳/۰۵	۲/۷۹	۲/۳۹
۷	آذربایجان شرقی	۲/۶۲	۲/۷۶	۲/۷۸	۲/۷۷	۲/۷۸	۲/۷۰
۸	گیلان	۲/۱۱	۲/۱۳	۲/۱۳	۲/۲۶	۲/۲۱	۲/۰۱
۹	کرمان	۲/۱۵	۲/۱۴	۲/۱۰	۲/۱۳	۲/۱۷	۲/۱۰
۱۰	آذربایجان غربی	۱/۸۶	۱/۹۲	۱/۸۹	۱/۸۳	۱/۷۵	۱/۶۴
۱۱	کرمانشاه	۱/۶۸	۱/۷۷	۱/۷۵	۱/۶۷	۱/۶۵	۱/۴۶
۱۲	یزد	۱/۴۶	۱/۵۴	۱/۴۶	۱/۴۴	۱/۴۰	۱/۳۶
۱۳	گلستان	۱/۲۴	۱/۳۶	۱/۴۱	۱/۵۰	۱/۵۱	۱/۴۰
۱۴	همدان	۱/۱۱	۱/۰۷	۱/۱۰	۱/۰۳	۰/۹۹	۰/۹۵
۱۵	مرکزی	۱/۱۰	۱/۱۲	۱/۱۳	۱/۱۵	۱/۰۸	۱/۰۳
۱۶	سمنان	۱/۰۰	۱/۰۸	۰/۹۴	۰/۸۶	۰/۸۶	۰/۷۷
۱۷	لرستان	۱/۱۸	۱/۲۷	۱/۲۳	۱/۱۹	۱/۲۱	۱/۱۰
۱۸	اردبیل	۰/۹۰	۰/۹۱	۰/۹۲	۰/۸۷	۰/۸۷	۰/۸۱
۱۹	قزوین	۰/۹۲	۰/۹۹	۰/۹۷	۱/۰۱	۱/۱۳	۱/۱۰
۲۰	هرمزگان	۰/۹۰	۰/۹۸	۱/۰۳	۱/۰۸	۱/۲۰	۱/۰۹
۲۱	بوشهر	۰/۸۵	۰/۸۷	۰/۸۳	۰/۸۱	۰/۸۲	۰/۸۰
۲۲	کردستان	۰/۷۵	۰/۷۷	۰/۷۵	۰/۷۱	۰/۷۴	۰/۶۸
۲۳	زنجان	۰/۸۳	۰/۸۶	۰/۸۱	۰/۸۴	۰/۸۷	۰/۸۲
۲۴	قم	۰/۷۸	۰/۸۱	۰/۷۳	۰/۷۲	۰/۸۸	۰/۸۷
۲۵	سیستان و بلوچستان	۰/۶۵	۰/۶۵	۰/۶۶	۰/۶۶	۰/۶۶	۰/۶۳
۲۶	چهارمحال و بختیاری	۰/۶۷	۰/۶۴	۰/۶۳	۰/۵۹	۰/۶۴	۰/۶۵
۲۷	ایلام	۰/۵۷	۰/۶۱	۰/۶۲	۰/۶۰	۰/۵۷	۰/۵۲
۲۸	کهگیلویه و بویراحمد	۰/۴۰	۰/۴۳	۰/۴۳	۰/۴۲	۰/۴۵	۰/۴۱
۲۹	خراسان شمالی	۰/۴۳	۰/۴۹	۰/۵۰	۰/۵۰	۰/۵۱	۰/۴۸

ردیف	استان	سال	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	پنج ماهه ۱۳۹۱
۳۰	خراسان جنوبی		۰/۳۶	۰/۳۹	۰/۴۱	۰/۴۴	۰/۴۶	۰/۴۴	۰/۴۴
۳۱	البرز*		-	-	-	-	۱/۵۹	۱/۴۲	۱/۴۲
	جمع کل		۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰

مأخذ: محاسبه محقق با استفاده از آمارهای بانکی سالهای مختلف، سایت رسمی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به آدرس: www.cbi.ir.

* استان البرز از سال ۱۳۸۹ از استان تهران تفکیک شده است.

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، سهم استان تهران در همه این سال‌ها بیش از نیمی از تسهیلات کشور بوده و داده‌ها تمرکز بالای تسهیلات را در این استان نشان می‌دهد. استان اصفهان با تفاوتی فاحش با استان تهران و با حدود ۵ درصد تسهیلات بانکی در رتبه دوم قرار دارد. استان‌های خراسان رضوی، مازندران، فارس، خوزستان و آذربایجان شرقی با ۳ یا ۲ درصد تسهیلات بانکی کشور در رتبه‌های بعدی هستند. سایر استان‌های کشور نیز بین ۰/۵ تا ۲ درصد تسهیلات بانکی کشور را دریافت می‌کنند. بدین ترتیب مشخص است که تمرکز تسهیلات بانکی در استان تهران کاملاً تحقق یافته و تأیید می‌شود.

۲. آیا توزیع متمرکز تسهیلات بانکی در استان تهران ناعادلانه است؟

پس از اثبات تمرکز تسهیلات بانکی در استان تهران این سؤال مطرح می‌شود که آیا این توزیع متمرکز ناعادلانه است. به نظر می‌رسد می‌توان برخی شاخص‌ها را مبنای تعریف توزیع عادلانه تسهیلات بانکی میان استان‌های کشور برشمرد که در این مطالعه دو شاخص میزان سپرده‌های بانکی و میزان جمعیت مورد توجه قرار گرفته است.

۲-۱. میزان سپرده‌های بانکی استان‌ها مبنایی برای توزیع عادلانه تسهیلات بانکی

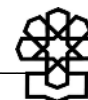
توزیع عادلانه تسهیلات بانکی می‌تواند در صورتی محقق شود که هر استان براساس میزان سپرده‌های بانکی خود تسهیلات بانکی دریافت کند. در این زمینه می‌توان از نسبت «تسهیلات به سپرده‌ها» بهره برد. نسبت تسهیلات به سپرده «حدی را که بانک قادر است برای حمایت از عملیات وام‌دهی سپرده‌ها را تجهیز نماید و همچنین حدی را که می‌تواند از محل این سپرده‌ها وام دهد ارزیابی می‌نماید. سطح مناسب برای این نسبت از کشوری به کشور دیگر متفاوت است، ولی به‌طور

متوسط مقدار ۷۰-۸۰ درصد می‌تواند بیانگر توازن معقول این نسبت باشد.^۱ در جدول ۲ نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانکی ارائه شده است:

جدول ۲. نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانکی (پس از کسر سپرده قانونی) استان‌ها ۱۳۸۵-۱۳۹۱

ردیف	استان	سال	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	پنج ماهه ۱۳۹۱
۱	تهران		۱۰۲/۶۰	۱۰۳/۳۶	۱۰۰/۱۳	۱۰۰/۹۸	۱۰۱/۸۱	۱۰۴/۲۸	۹۸/۸۷
۲	اصفهان		۸۹/۸۵	۹۱/۸۰	۹۴/۱۰	۸۹/۶۳	۱۰۲/۳۷	۹۶/۲۲	۸۸/۱۵
۳	خراسان رضوی		۹۷/۲۲	۱۰۷/۲۳	۱۱۱/۰۶	۹۲/۰۶	۱۰۶/۵۳	۹۳/۵۲	۸۷/۸۱
۴	مازندران		۱۳۱/۵۴	۱۴۷/۸۵	۱۶۶/۲۴	۱۵۴/۸۲	۱۵۶/۷۱	۱۶۷/۲۱	۱۶۰/۶۹
۵	فارس		۷۹/۲۵	۹۰/۹۹	۹۵/۸۸	۸۷/۳۸	۹۹/۱۵	۹۰/۵۹	۸۲/۱۸
۶	خوزستان		۹۱/۹۸	۱۰۵/۷۵	۱۰۸/۲۹	۹۳/۷۶	۹۳/۱۰	۸۲/۲۶	۷۶/۲۹
۷	آذربایجان شرقی		۱۰۳/۳۷	۱۰۸/۲۴	۱۲۰/۰۶	۱۱۴/۶۶	۱۲۵/۱۷	۱۲۵/۳۰	۱۱۲/۹۲
۸	گیلان		۱۲۸/۱۶	۱۳۳/۲۳	۱۴۵/۲۸	۱۵۵/۲۱	۱۷۵/۲۲	۱۵۹/۶۰	۱۴۸/۱۲
۹	کرمان		۱۰۹/۴۴	۱۱۴/۹۳	۱۱۹/۶۸	۱۱۳/۶۲	۱۲۵/۹۵	۱۲۰/۸۸	۱۱۵/۹۶
۱۰	آذربایجان غربی		۱۴۰/۵۳	۱۵۵/۹۸	۱۷۲/۱۷	۱۵۸/۵۱	۱۵۹/۵۴	۱۵۱/۳۵	۱۴۱/۴۴
۱۱	کرمانشاه		۱۴۵/۱۰	۱۶۵/۶۷	۱۷۴/۹۹	۱۶۵/۲۹	۱۹۵/۰۷	۱۸۴/۹۶	۱۶۶/۹۵
۱۲	یزد		۱۱۷/۶۳	۱۳۲/۰۷	۱۳۷/۴۹	۱۲۳/۹۴	۱۳۵/۱۹	۱۲۸/۲۶	۱۱۹/۲۱
۱۳	گلستان		۱۴۴/۰۹	۱۶۳/۶۳	۱۸۲/۱۱	۱۶۶/۲۴	۱۸۵/۹۵	۱۷۷/۳۰	۱۶۶/۲۰
۱۴	همدان		۱۲۱/۵۷	۱۲۴/۷۶	۱۴۴/۱۲	۱۳۲/۸۸	۱۳۷/۹۱	۱۳۲/۹۶	۱۲۴/۹۱
۱۵	مرکزی		۱۱۰/۹۴	۱۲۲/۳۸	۱۲۷/۸۶	۱۲۳/۱۹	۱۲۳/۹۵	۱۱۷/۸۹	۱۱۰/۸۹
۱۶	سمنان		۱۵۲/۸۹	۱۸۸/۵۵	۱۷۸/۶۹	۱۶۶/۸۷	۱۹۰/۰۱	۱۷۴/۰۴	۱۶۰/۳۰
۱۷	لرستان		۱۴۲/۳۸	۱۴۷/۹۹	۲۲۹/۴۳	۱۸۶/۰۳	۲۰۴/۱۱	۱۹۳/۷۷	۱۸۴/۸۵
۱۸	اردبیل		۱۴۳/۳۹	۱۷۰/۸۹	۱۹۳/۹۳	۱۷۶/۸۶	۱۹۲/۹۸	۱۸۶/۶۹	۱۷۵/۰۲
۱۹	قزوین		۱۱۰/۳۳	۱۲۷/۶۵	۱۴۰/۹۱	۱۳۵/۵۴	۱۵۵/۶۰	۱۴۵/۹۸	۱۴۳/۶۹
۲۰	هرمزگان		۸۶/۰۸	۹۳/۲۹	۹۸/۵۰	۹۶/۸۲	۱۲۲/۳۸	۱۲۱/۸۰	۱۱۶/۸۶
۲۱	بوشهر		۸۹/۱۴	۱۰۵/۴۶	۱۰۶/۶۴	۹۳/۷۴	۱۰۵/۳۶	۱۰۱/۱۹	۹۲/۳۰
۲۲	کردستان		۱۳۰/۰۹	۱۳۸/۰۱	۱۴۲/۳۹	۱۳۱/۸۹	۱۵۳/۲۵	۱۴۳/۲۰	۱۳۲/۶۰
۲۳	زنجان		۱۲۵/۵۲	۱۳۷/۸۶	۱۴۴/۷۷	۱۴۱/۲۵	۱۵۵/۶۸	۱۴۵/۸۴	۱۳۸/۳۸
۲۴	قم		۹۲/۵۸	۱۰۱/۸۴	۱۰۱/۳۴	۸۹/۳۴	۱۱۳/۲۸	۱۰۲/۶۶	۱۰۰/۷۵
۲۵	سیستان و بلوچستان		۶۷/۹۹	۶۸/۱۰	۷۸/۱۷	۷۸/۸۶	۱۱۳/۲۹	۸۹/۳۱	۸۶/۳۰
۲۶	چهارمحال و بختیاری		۱۲۷/۶۳	۱۵۳/۰۳	۱۳۵/۸۴	۱۲۱/۱۲	۱۲۶/۶۸	۱۳۴/۹۸	۱۳۴/۸۰
۲۷	ایلام		۱۷۱/۸۴	۲۰۸/۸۶	۲۱۳/۱۹	۲۱۰/۲۳	۲۱۰/۴۹	۲۱۴/۶۷	۲۰۹/۴۵
۲۸	کهگیلویه و بویراحمد		۱۳۸/۹۱	۱۶۲/۳۹	۱۷۴/۹۷	۱۷۷/۷۲	۲۰۷/۱۵	۱۹۵/۰۵	۱۹۱/۳۷

۱. شاخص‌هایی برای ارزیابی عملکرد بانک‌ها، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۱.

ردیف	سال		۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	پنج ماهه ۱۳۹۱
	استان	کل							
۲۹	خراسان شمالی	۱۳۶/۴۷	۱۵۲/۴۷	۱۹۶/۲۷	۱۷۵/۴۲	۱۹۹/۴۱	۱۷۳/۹۸	۱۷۳/۹۹	
۳۰	خراسان جنوبی	۱۰۵/۲۳	۱۱۴/۲۰	۱۱۵/۸۶	۱۲۳/۳۹	۱۴۳/۴۹	۱۳۸/۵۲	۱۳۳/۲۰	
۳۱	البرز	-	-	-	-	-	۹۰/۲۷	۸۴/۷۱	
	جمع کل	۱۰۴/۶۷	۱۰۹/۷۸	۱۱۰/۵۴	۱۰۷/۴۱	۱۱۲/۵۶	۱۱۰/۶۳	۱۰۴/۱۲	

مأخذ: همان.

یکی از حقایقی که می‌توان از جدول فوق به دست آورد آن است که متأسفانه نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانکی (پس از کسر سپرده قانونی) در کشور ما استانداردهای بانکی را رعایت نکرده و در ۶ سال اخیر به‌طور متوسط بالغ بر ۱۰۸/۵۳ درصد است. فزونی تسهیلات بانکی بر سپرده‌ها به این معناست که بانک‌ها برای ارائه تسهیلات به استقراض از بانک مرکزی نیز پرداخته‌اند و این شرایط موجب شده تا بانک مرکزی به جریمه ۳۴ درصدی بانک‌هایی بپردازد که این نسبت را رعایت نکنند.^۱ اما همان‌گونه که در جدول مشاهده می‌شود نسبت تسهیلات به سپرده نه تنها در استان تهران بالاتر از استان‌های دیگر نیست، بلکه این نسبت در استان تهران از میانگین آن در کشور نیز پایین‌تر است. البته نسبت تسهیلات به سپرده‌ها در استان تهران نیز نسبت مناسبی نبوده و بالاتر از استاندارد بین‌المللی است، اما ۲۳ استان از ۳۰ استان دیگر نسبت تسهیلات به سپرده بالاتری نسبت به استان تهران دارند.

استان‌های ایلام، کهگیلویه و بویراحمد، لرستان، خراسان شمالی و اردبیل دارای بالاترین میزان نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانکی هستند و بنابراین بیش از سایر استان‌ها به نسبت سپرده خود تسهیلات دریافت کرده‌اند.

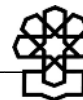
نسبت تسهیلات به سپرده استان تهران نشان می‌دهد همان‌گونه که تسهیلات بانکی در این استان بالاست سپرده‌های بانکی آن نیز بالا می‌باشد و اگر بیش از نیمی از تسهیلات بانکی در استان تهران ارائه می‌شود چیزی بیش از این میزان سهم سپرده‌های بانکی این استان از کل سپرده‌های کشور است.

جدول ۳ به مقایسه سهم سپرده‌ها و تسهیلات بانکی استان تهران و سایر استان‌ها از کل کشور می‌پردازد. همان‌طور که مشاهده می‌شود سهم سپرده‌های استان تهران همواره از سهم آن در تسهیلات بانکی بیشتر بوده و براساس این تعریف از عدالت در توزیع تسهیلات بانکی، نمی‌توان تمرکز تسهیلات بانکی در استان تهران را ناعادلانه دانست.

۱. رئیس کل بانک مرکزی خبر داد: جریمه ۲۳ درصدی بانک‌هایی که نسبت تسهیلات به سپرده را رعایت نکنند، خبرگزاری فارس، ۱۳۹۱/۳/۶.

جدول ۳. سهم تسهیلات و سپرده‌های بانکی استان‌ها ۱۳۸۵-۱۳۹۱

ردیف	استان	سال		۱۳۸۵		۱۳۸۶		۱۳۸۷		۱۳۸۸		۱۳۸۹		۱۳۹۰		پنج ماهه ۱۳۹۱	
		سهم سپرده	سهم تسهیلات	سهم سپرده	سهم تسهیلات	سهم سپرده	سهم تسهیلات	سهم سپرده	سهم تسهیلات	سهم سپرده	سهم تسهیلات	سهم سپرده	سهم تسهیلات	سهم سپرده	سهم تسهیلات	سهم سپرده	سهم تسهیلات
۱	تهران	۵۵/۱۹	۵۴/۶۰	۵۵/۶۵	۵۲/۹۶	۵۹/۱۵	۵۴/۰۱	۵۷/۸۳	۵۴/۸۵	۵۳/۱۲	۵۸/۹۹	۵۶/۲۹	۵۸/۶۵	۵۶/۲۹	۵۸/۶۵	۵۶/۲۹	۵۶/۲۹
۲	اصفهان	۵/۸۸	۵/۰۰	۶/۰۰	۴/۹۵	۵/۵۶	۴/۶۸	۵/۷۰	۴/۷۱	۴/۹۰	۵/۷۰	۴/۹۸	۵/۹۴	۴/۹۸	۵/۹۴	۴/۹۸	۴/۹۸
۳	خراسان رضوی	۴/۳۶	۴/۰۱	۴/۰۶	۳/۹۱	۳/۶۹	۳/۶۶	۴/۰۰	۳/۳۸	۳/۴۴	۳/۸۱	۳/۱۷	۳/۸۱	۳/۱۷	۳/۸۱	۳/۱۷	۳/۱۷
۴	مازندران	۲/۷۲	۳/۳۷	۲/۸۶	۳/۸۰	۲/۵۴	۳/۷۸	۲/۵۶	۳/۶۴	۳/۴۱	۲/۲۵	۳/۳۶	۲/۲۰	۳/۳۶	۲/۲۰	۳/۳۶	۳/۳۶
۵	فارس	۴/۴۵	۳/۳۲	۴/۳۰	۳/۵۱	۴/۰۰	۳/۴۳	۴/۱۰	۳/۳۰	۳/۳۶	۳/۸۵	۳/۰۹	۳/۹۷	۳/۰۹	۳/۹۷	۳/۰۹	۳/۰۹
۶	خوزستان	۳/۶۷	۳/۲۰	۳/۴۴	۳/۲۸	۳/۳۲	۳/۲۱	۳/۵۳	۳/۰۵	۲/۷۹	۳/۲۲	۲/۳۴	۳/۲۵	۲/۳۴	۳/۲۵	۲/۳۴	۲/۳۴
۷	آذربایجان شرقی	۲/۶۸	۲/۶۲	۲/۸۴	۲/۷۶	۲/۵۹	۲/۷۸	۲/۶۳	۲/۷۷	۲/۷۸	۲/۳۸	۲/۶۴	۲/۴۷	۲/۶۴	۲/۴۷	۲/۶۴	۲/۶۴
۸	گیلان	۱/۷۴	۲/۱۱	۱/۷۷	۲/۱۳	۱/۶۴	۲/۱۳	۱/۵۸	۲/۲۶	۲/۲۱	۱/۳۹	۱/۹۵	۱/۴۰	۱/۹۵	۱/۴۰	۱/۹۵	۱/۹۵
۹	کرمان	۲/۰۸	۲/۱۵	۲/۰۸	۲/۱۴	۱/۹۷	۲/۱۰	۲/۰۴	۲/۱۳	۲/۱۷	۱/۹۲	۲/۰۹	۱/۹۰	۲/۰۹	۱/۹۰	۲/۰۹	۲/۰۹
۱۰	آذربایجان غربی	۱/۴۰	۱/۸۶	۱/۳۸	۱/۹۲	۱/۲۳	۱/۸۹	۱/۲۶	۱/۸۳	۱/۷۵	۱/۲۰	۱/۶۳	۱/۲۳	۱/۶۳	۱/۲۳	۱/۶۳	۱/۶۳
۱۱	کرمانشاه	۱/۲۳	۱/۶۸	۱/۱۹	۱/۷۷	۱/۱۲	۱/۷۵	۱/۱۰	۱/۶۷	۱/۶۵	۰/۸۷	۱/۴۱	۰/۹۰	۱/۴۱	۰/۹۰	۱/۴۱	۱/۴۱
۱۲	یزد	۱/۳۲	۱/۴۶	۱/۳۰	۱/۵۴	۱/۱۹	۱/۴۶	۱/۲۶	۱/۴۴	۱/۴۰	۱/۱۸	۱/۲۹	۱/۱۴	۱/۲۹	۱/۱۴	۱/۲۹	۱/۲۹
۱۳	گلستان	۰/۹۱	۱/۲۴	۰/۹۳	۱/۳۶	۰/۸۶	۱/۴۱	۰/۹۸	۱/۵۰	۱/۵۱	۰/۸۷	۱/۳۷	۰/۸۶	۱/۳۷	۰/۸۶	۱/۳۷	۱/۳۷
۱۴	همدان	۰/۹۶	۱/۱۱	۰/۹۵	۱/۰۷	۰/۸۵	۱/۱۰	۰/۸۴	۱/۰۳	۰/۹۹	۰/۷۹	۰/۹۵	۰/۸۰	۰/۹۵	۰/۸۰	۰/۹۵	۰/۹۵
۱۵	مرکزی	۱/۰۴	۱/۱۰	۱/۰۱	۱/۱۲	۰/۹۸	۱/۱۳	۱/۰۱	۱/۱۵	۱/۰۸	۰/۹۷	۱/۰۰	۰/۹۵	۱/۰۰	۰/۹۵	۱/۰۰	۱/۰۰
۱۶	سمنان	۰/۶۸	۱/۰۰	۰/۶۳	۱/۰۸	۰/۵۹	۰/۹۴	۰/۵۶	۰/۸۶	۰/۸۶	۰/۴۹	۰/۷۴	۰/۴۸	۰/۷۴	۰/۴۸	۰/۷۴	۰/۷۴
۱۷	لرستان	۰/۸۸	۱/۱۸	۰/۹۶	۱/۲۷	۰/۵۹	۱/۲۳	۰/۷۰	۱/۱۹	۱/۲۱	۰/۶۳	۱/۰۷	۰/۶۲	۱/۰۷	۰/۶۲	۱/۰۷	۱/۰۷
۱۸	اردبیل	۰/۶۷	۰/۹۰	۰/۵۹	۰/۹۱	۰/۵۳	۰/۹۲	۰/۵۳	۰/۸۷	۰/۵۲	۰/۸۷	۰/۸۱	۰/۴۹	۰/۸۱	۰/۴۹	۰/۸۱	۰/۸۱

ردیف	استان	سال		۱۳۸۵		۱۳۸۶		۱۳۸۷		۱۳۸۸		۱۳۸۹		۱۳۹۰		پنج ماهه ۱۳۹۱	
		سهم سپرده	سهم تسهیلات	سهم سپرده	سهم تسهیلات	سهم سپرده	سهم تسهیلات	سهم سپرده	سهم تسهیلات	سهم سپرده	سهم تسهیلات	سهم سپرده	سهم تسهیلات	سهم سپرده	سهم تسهیلات	سهم سپرده	سهم تسهیلات
۱۹	قزوین	۰/۸۸	۰/۹۲	۰/۸۷	۰/۹۹	۰/۷۷	۰/۹۷	۰/۸۱	۰/۸۳	۰/۸۳	۰/۸۳	۰/۸۳	۰/۸۳	۰/۸۳	۰/۸۱	۰/۸۱	۱/۱۰
۲۰	هرمزگان	۱/۱۱	۰/۹۰	۱/۱۸	۰/۹۸	۱/۱۹	۱/۰۳	۱/۲۲	۱/۰۸	۱/۲۰	۱/۱۲	۱/۲۰	۱/۲۰	۰/۹۹	۱/۰۵	۱/۰۵	۰/۹۶
۲۱	بوشهر	۱/۰۱	۰/۸۵	۰/۹۲	۰/۸۷	۰/۸۸	۰/۸۳	۰/۹۵	۰/۸۱	۰/۸۲	۰/۹۰	۰/۸۲	۰/۸۷	۰/۸۷	۰/۹۰	۰/۷۷	۰/۷۷
۲۲	کردستان	۰/۶۱	۰/۷۵	۰/۶۲	۰/۷۷	۰/۵۹	۰/۷۵	۰/۵۹	۰/۷۱	۰/۷۴	۰/۵۶	۰/۷۴	۰/۵۲	۰/۶۸	۰/۵۵	۰/۶۸	۰/۶۸
۲۳	زنجان	۰/۷۰	۰/۸۳	۰/۶۹	۰/۸۶	۰/۶۳	۰/۸۱	۰/۶۴	۰/۸۴	۰/۸۷	۰/۶۴	۰/۸۷	۰/۶۲	۰/۸۱	۰/۶۱	۰/۸۱	۰/۸۱
۲۴	قم	۰/۸۹	۰/۷۸	۰/۸۹	۰/۸۱	۰/۸۰	۰/۷۳	۰/۸۸	۰/۷۲	۰/۸۸	۰/۹۰	۰/۸۸	۰/۹۳	۰/۸۷	۰/۹۱	۰/۸۷	۰/۸۷
۲۵	سیستان و بلوچستان	۱/۰۲	۰/۶۵	۱/۰۸	۰/۶۵	۰/۹۴	۰/۶۶	۰/۹۱	۰/۶۶	۰/۶۶	۰/۶۶	۰/۶۶	۰/۷۹	۰/۷۷	۰/۷۷	۰/۶۲	۰/۶۲
۲۶	چهارمحال و بختیاری	۰/۵۶	۰/۶۷	۰/۴۷	۰/۶۴	۰/۵۲	۰/۶۳	۰/۵۳	۰/۵۹	۰/۶۴	۰/۵۸	۰/۶۴	۰/۵۳	۰/۶۵	۰/۵۱	۰/۶۵	۰/۶۵
۲۷	ایلام	۰/۳۵	۰/۵۷	۰/۳۲	۰/۶۱	۰/۳۲	۰/۶۲	۰/۳۱	۰/۶۰	۰/۵۷	۰/۳۱	۰/۶۰	۰/۲۷	۰/۵۲	۰/۲۶	۰/۵۲	۰/۵۲
۲۸	کهگیلویه و بویراحمد	۰/۳۱	۰/۴۰	۰/۲۹	۰/۴۳	۰/۲۷	۰/۴۳	۰/۲۶	۰/۴۲	۰/۴۵	۰/۲۵	۰/۴۵	۰/۲۳	۰/۲۳	۰/۲۳	۰/۴۰	۰/۴۰
۲۹	خراسان شمالی	۰/۳۳	۰/۴۳	۰/۳۶	۰/۴۹	۰/۲۹	۰/۵۰	۰/۳۱	۰/۵۰	۰/۵۱	۰/۳۰	۰/۵۱	۰/۳۱	۰/۴۸	۰/۲۹	۰/۴۸	۰/۴۸
۳۰	خراسان جنوبی	۰/۳۶	۰/۳۶	۰/۳۸	۰/۳۹	۰/۳۹	۰/۴۱	۰/۳۸	۰/۴۴	۰/۴۶	۰/۳۶	۰/۴۶	۰/۳۵	۰/۴۴	۰/۳۵	۰/۴۴	۰/۴۴
۳۱	البرز	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱/۷۴	۱/۴۲	۱/۴۲	۱/۴۲	۱/۴۲
	جمع کل	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰

مأخذ: همان.

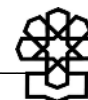
۲-۲. جمعیت استان‌ها مبنایی برای توزیع عادلانه تسهیلات بانکی

گروهی ممکن است توزیع تسهیلات بانکی میان استان‌های کشور را زمانی عادلانه بدانند که سهم تسهیلات هر استان براساس سهم جمعیت آن استان از کل کشور ارائه شود. البته این تعریف از عدالت در واقع تعریف مساوات بوده و از اشکالات آن می‌توان به در نظر گرفته نشدن سایر تفاوت‌های میان استان‌ها از جمله میزان سپرده‌های بانکی اشاره کرد که می‌تواند نه تنها به معنای عدالت نباشد، بلکه مصداق بارزی از بی‌عدالتی محسوب شود.

برای بررسی این تعریف از عدالت توزیعی تسهیلات بانکی با استفاده از آخرین سرشماری صورت گرفته در کشور (سال ۱۳۹۰)، نسبت تسهیلات بانکی به جمعیت استان‌ها برای سال‌های نزدیک به سال ۱۳۹۰ یعنی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۱ محاسبه و در جدول ۴ ارائه شده است:

جدول ۴. تسهیلات بانکی سرانه استان‌ها ۱۳۸۹-۱۳۹۱ (میلیون ریال)

ردیف	استان	سال	۱۳۸۹	۱۳۹۰	پنج ماهه ۱۳۹۱
۱	تهران		۱۳۸/۵۵	۱۷۳/۶۲	۱۸۳/۰۱
۲	اصفهان		۳۱/۹۰	۳۸/۶۶	۴۰/۴۵
۳	خراسان رضوی		۱۸/۲۱	۲۰/۴۴	۲۰/۹۳
۴	مازندران		۳۵/۳۰	۴۲/۰۴	۴۳/۲۵
۵	فارس		۲۳/۲۳	۲۶/۱۱	۲۶/۶۳
۶	خوزستان		۱۹/۵۵	۲۰/۰۷	۲۰/۴۶
۷	آذربایجان شرقی		۲۳/۷۴	۲۷/۵۶	۲۸/۰۳
۸	گیلان		۲۸/۳۳	۳۰/۷۴	۳۱/۱۴
۹	کرمان		۲۳/۴۶	۲۷/۱۹	۲۸/۱۴
۱۰	آذربایجان غربی		۱۸/۰۳	۲۰/۳۱	۲۰/۹۶
۱۱	کرمانشاه		۲۶/۹۰	۲۸/۶۰	۲۸/۷۸
۱۲	یزد		۴۱/۲۸	۴۸/۳۰	۴۷/۷۱
۱۳	گلستان		۲۶/۹۸	۳۰/۰۱	۳۰/۵۰
۱۴	همدان		۱۷/۹۸	۲۰/۶۲	۲۱/۳۵
۱۵	مرکزی		۲۴/۲۱	۲۷/۶۷	۲۷/۹۹
۱۶	سمنان		۴۳/۴۲	۴۶/۶۰	۴۶/۲۱
۱۷	لرستان		۲۱/۸۷	۲۳/۷۹	۲۴/۲۶
۱۸	اردبیل		۲۲/۱۸	۲۴/۸۱	۲۵/۷۸
۱۹	قزوین		۲۹/۸۶	۳۴/۸۸	۳۶/۲۵
۲۰	هرمزگان		۲۴/۰۷	۲۶/۱۸	۲۶/۴۷

ردیف	استان	سال	۱۳۸۹	۱۳۹۰	پنج ماهه ۱۳۹۱
۲۱	بوشهر		۲۵/۲۵	۲۹/۳۴	۲۹/۶۴
۲۲	کردستان		۱۵/۸۰	۱۷/۲۹	۱۸/۱۰
۲۳	زنجان		۲۷/۲۴	۳۰/۷۹	۳۱/۴۱
۲۴	قم		۲۴/۳۸	۲۸/۶۳	۲۹/۹۳
۲۵	سیستان و بلوچستان		۸/۲۵	۹/۵۳	۹/۷۷
۲۶	چهارمحال و بختیاری		۲۲/۶۵	۲۷/۶۷	۲۸/۵۴
۲۷	ایلام		۳۲/۲۲	۳۶/۳۹	۳۷/۰۶
۲۸	کهگیلویه و بویراحمد		۲۱/۷۶	۲۳/۶۶	۲۴/۳۳
۲۹	خراسان شمالی		۱۸/۷۷	۲۱/۱۳	۲۱/۷۷
۳۰	خراسان جنوبی		۲۱/۸۵	۲۵/۴۱	۲۶/۵۴
۳۱	البرز		۲۰/۹۲	۲۲/۳۳	۲۳/۲۸
	جمع کل		۴۲/۲۹	۵۰/۶۲	۵۲/۷۱

www.amar.org.ir.

مأخذ: همان و بخش اطلاعات استانی سایت رسمی مرکز آمار ایران به آدرس:

همان‌طور که مشاهده می‌شود تسهیلات بانکی سرانه استان تهران بسیار بالاتر از تسهیلات سرانه استان‌های دیگر و حدود سه برابر میانگین تسهیلات سرانه کشور است. بنابراین تسهیلات بانکی بر مبنای جمعیت استان‌ها تقسیم نشده است. قابل ذکر است آمار تسهیلات بانکی سرانه هر استان فارغ از شیوه توزیع آن تسهیلات میان جمعیت ساکن در آن استان بوده و به هیچ‌وجه بیانگر میزان تسهیلاتی نیست که یک شهروند ساکن در آن استان واقعاً دریافت می‌کند.

همچنین از جدول ۴ استفاده می‌شود که در عین حال که میزان تسهیلات بانکی سرانه در سایر استان‌ها بجز استان تهران تا حدودی به هم نزدیک است، اما استان‌های یزد، سمنان، اصفهان و مازندران بالاترین تسهیلات بانکی سرانه و استان‌های سیستان و بلوچستان و کردستان کمترین تسهیلات بانکی سرانه را دارا هستند. البته همان‌طور که ذکر شد، اگر میزان سپرده استان تهران سه برابر میزان تسهیلات سایر استان‌هاست، می‌توان نشان داد که سپرده سرانه این استان نیز بیش از سه برابر سپرده سرانه کشور است. به هر حال، اگر مبنای عدالت در توزیع تسهیلات بانکی را تنها جمعیت هر استان بدانیم توزیع تسهیلات بانکی ناعادلانه و نابرابر است.

۳. علل تمرکز تسهیلات بانکی در استان تهران

۳-۱. استقرار دفاتر شرکت‌ها و مؤسسات تولیدی سایر استان‌ها در استان تهران

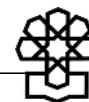
بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در زمان ارائه گزارش تسهیلات بانکی استان‌ها در سال ۱۳۸۹ به ذکر دلیلی برای تمرکز بالای تسهیلات بانکی در استان تهران اشاره داشته و بیان کرده است: «یکی از علل مهم بالا بودن رقم تسهیلات و سپرده‌ها در استان تهران استقرار دفاتر بسیاری از شرکت‌ها و مؤسسات تولیدی سایر استان‌ها در استان تهران بوده و عمده فعالیت‌های بانکی آنها از طریق شعب بانک‌های این استان انجام می‌شود».^۱

از این اعلام بانک مرکزی می‌توان نتیجه گرفت که این بانک به‌طور ضمنی با بیان این جمله آمارهای ارائه شده توسط خود را تورشدار معرفی کرده و آنها را فاقد وجاهت لازم برای بررسی توزیع استانی تسهیلات بانکی قلمداد کرده است؛ اما متأسفانه هیچ راه‌حلی برای بیان بهتر اطلاعات مطرح نکرده و همچنان به ارائه آمارهای سپرده‌ها و تسهیلات بانکی به شیوه گذشته ادامه می‌دهد. متأسفانه در آمارهای ارائه شده توسط بانک مرکزی میان تسهیلات مصرفی و تسهیلات کارآفرینانه و تولیدی تفکیکی صورت نگرفته است و این امر مانع از این می‌شود که توزیع تسهیلات بانکی میان مصرف‌کنندگان یا تولیدکنندگان استان‌ها را مورد قضاوت قرار داد.^۲ تفکیک دیگری نیز که می‌توانست موجب قضاوت بهتر شود تفکیک میان تسهیلات به اشخاص حقیقی یا حقوقی است که می‌توانست جایگزینی برای ارائه تسهیلات به مصرف یا تولید باشد.

در نتیجه، بخش مهمی از نتیجه‌گیری‌های این مطالعه که مبتنی بر آمارهای ارائه شده از سوی بانک مرکزی است حداقل با تأیید کمتری همراه می‌شود. اما با این فرض که حتی عدم وجود میزان تسهیلات و سپرده‌های شرکت‌ها و مؤسسات تولیدی سایر استان‌ها در استان تهران نیز موجب نتیجه‌گیری‌های قبلی شود، می‌توان دلایل دیگری برای این عدم توازن ذکر کرد.

۳-۲. تمرکز فعالیت‌های اقتصادی در استان تهران و ویژگی ذاتی نظام بانکی

نظام بانکی به‌ویژه نظام بانکی غیراسلامی نظامی است که مبتنی بر فعالیت‌های اقتصادی موجود به ارائه تسهیلات می‌پردازد، بنابراین در صورتی که فعالیت‌های اقتصادی در کشور متمرکز باشد این نظام نیز تسهیلات را به شکل متمرکز ارائه می‌دهد. با توجه به اینکه در کشور ما هنوز برنامه‌ریزی

منطقه‌ای جایگاه خود را نیافته و ملاحظات آمایش سرزمین در برنامه‌های توسعه کشور کم‌رنگ است. اکثر فعالیت‌های اقتصادی در قطب‌هایی مانند استان تهران و چند استان بزرگ دیگر متمرکز شده‌اند؛ لذا نمی‌توان انتظار داشت که نظام بانکی که به شکلی تبعی عمل می‌کند دارای توزیعی نامتمرکز در تسهیلات خود باشد.

۳-۳. قدرت پس‌انداز، ارائه ضامن (وثیقه) و قدرت بازپرداخت بالاتر ساکنان استان تهران
برای تأمین مالی در نظام بانکی در اختیار داشتن سپرده و قدرت بازپرداخت از اهمیت بالایی برخوردار است. بدین ترتیب نهادهای بانکی بیشتر به تأمین مالی اغنیا پرداخته و ضعفای جامعه که دارای پس‌انداز نیستند از آن بی‌بهره می‌شوند. این امر می‌تواند یکی از علل تمرکز تسهیلات بانکی محسوب شود، زیرا موجب می‌شود تسهیلات بانکی در استان‌های غنی‌تر بالاتر از استان‌های ضعیف‌تر و فقیرتر می‌شود. بنابراین طبیعی است استان تهران به دلیل برخورداری مالی بالاتر ساکنان آن نسبت به سایر استان‌های کشور دارای سطح تسهیلات بالاتری باشد.

همچنین یکی از مشکلات اساسی مردم در اخذ وام‌های خرد درخواست ضامن توسط بانک‌هاست. با توجه به فرهنگ موجود و عدم بازپرداخت به موقع تسهیلات توسط تسهیلات گیرنده، ضامنین در غالب موارد دچار مشکل شده و وجوه آنان در بانک اعتباردهنده مسدود و ضبط می‌شوند یا بخشی از حقوق آنان توقیف می‌شود. به دلیل عدم آشنایی ضامنین با مسئولیت‌های خود و فرم‌هایی که ذیل آنان را امضا نموده‌اند، اغلب برای آنان نارضایتی در هنگام توقیف وجوه و یا حقوق خود ایجاد می‌شود.

اگر چه براساس ماده (۱۵) قانون عملیات بانکی بدون ربا، قراردادهای تسهیلات بانکی بنا به توافق دو طرف، در حکم اسناد لازم‌الاجرا و تابع آیین‌نامه اجرایی اسناد رسمی هستند و به دریافت وثایق و تضمینات دیگری نیاز نیست، اما بانک‌ها می‌توانند به منظور حصول اطمینان بیشتر از وصول مطالبات خود در برابر تسهیلات اعطایی، از بین انواع وثایق و تضمینات قابل قبول خود تأمین کافی اخذ کنند که طلب ضامن از آن جمله است.^۱

بنابراین نظام بانکی نمی‌تواند پاسخگوی تأمین مالی قشر ضعیف جامعه باشد و این نوع تأمین مالی نه تنها موجب کاهش فاصله طبقاتی نمی‌شود، بلکه بر آن می‌افزاید.

۱. سید آیت‌الله تجلی، آسیب‌شناسی چالش‌های نظام بانکی کشور، خبرگزاری الف.

۳-۴. تعیین دستوری نرخ سود، ایجاد رانت و تخصیص ناکارآمد تسهیلات به‌ویژه در شرایط تورمی «نرخ سود بانکی یک متغیر کلیدی در تعیین کارایی نظام بانکی جهت تجهیز منابع مالی و تخصیص بهینه آن در اقتصاد است»^۱، اما در کشور ما نرخ سود بانکی توسط عوامل بازار تعیین نشده و وابسته به نظر دولت است. «تعیین دستوری نرخ سود بانکی کمتر از نرخ تعادلی آن از طرف دولت از یک طرف موجب اضافه تقاضا برای منابع مالی و در نتیجه آن جیره‌بندی منابع و به تبع آن ایجاد رانت می‌گردد و از طرف دیگر موجب افزایش احتمال به‌کارگیری منابع در پروژه‌هایی می‌شود که بازدهی لازم و مناسب را ندارند و به لحاظ اقتصادی موجه نیستند و در نتیجه به اتلاف منابع می‌انجامد»^۲.

ضعف در مکانیسم تخصیص منابع بانکی و شیوه‌های نظارتی همراه با وجود رانت موجب شده تا برخی افراد در راستای دستیابی به منابع بانکی به شیوه‌های غیرقانونی نیز پناه برند و با توجه به تمرکز کانون‌های قدرت در استان تهران بر توزیع جغرافیایی تسهیلات بانکی نیز مؤثر باشد.

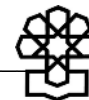
۳-۵. وجود فرهنگ‌های مصرفی و تولیدی (کارآفرینی) متفاوت در استان‌ها

اگر فرض کنیم میزان سپرده‌های بانکی در استان‌ها به یک میزان باشد باز این احتمال وجود دارد که ارائه تسهیلات به‌واسطه سطوح متفاوت تقاضاهای اخذ تسهیلات در استان‌های مختلف متفاوت باشد. در مورد تسهیلات مصرفی فرهنگ مصرفی و سبک زندگی متفاوت استان‌های کشور می‌توانست در تفاوت تقاضای تسهیلات بانکی در استان‌های مختلف مؤثر بوده و منجر به ارائه متفاوت تسهیلات بانکی در کشور شود.

یک خانواده ساکن در استان تهران تقاضای مصرفی بسیار بالاتری از خانواده‌ای دارد که در استان‌های دیگر به‌ویژه استان‌های محروم‌تر زندگی می‌کند. این امر می‌تواند موجب شود تا یک خانواده ساکن در استان تهران از درآمد جاری خود راضی نبوده و برای تأمین نیازهای خود درخواست تسهیلات بانکی کند، اما یک خانواده ساکن در استان‌های دیگر با وجود آنکه سطح زندگی پایین‌تری نسبت به خانواده ساکن در استان تهران دارد، اما به دلیل سطح انتظار خود از زندگی یا قناعت نیازی به اخذ تسهیلات بانکی نداشته و به درآمد جاری خود اکتفا کند. این موضع را می‌توان به فرهنگ و تسهیلات تولیدی (کارآفرینی) نیز تسری داد.

۱. حمید زمان‌زاده، طرح تحول نظام بانکی: از شناسایی ریشه معضلات تا ارائه راهبرد اصلاحی، تازه‌های اقتصاد، ش ۱۳۰.

۲. همان.

۴. راهکارهایی برای تمرکززدایی از ارائه تسهیلات

در صورتی باید به دنبال تمرکززدایی تسهیلات بانکی از استان تهران بود که این پدیده پدیده‌ای نامطلوب قلمداد شود. نامطلوب بودن یک پدیده را می‌توان با توجه به فاصله، مغایرت یا عدم تطابق آن با مدل یا شرایط یا مدل مطلوب تشخیص داد. با توجه به اینکه هنوز این شرایط مطلوب به خوبی احصا نشده و نظام مالی مطلوب در اسناد بالادستی تعریف نشده و طرح تحول بانکی نیز این نظام مطلوب را تعریف نکرده است در ذیل و بر اساس دلایل ایجادکننده تمرکز در ارائه تسهیلات به برخی راهکارها در این زمینه پرداخته می‌شود.

با توجه به آنکه نظام بانکی نظامی است که بر پایه اعتبار فعلی و مناسب بودن شرایط اقتصادی منطقه از نظر زیرساخت‌ها به اعتباردهی می‌پردازد در نتیجه تا حد زیادی از نحوه چینش فعالیت‌های اقتصادی تبعیت می‌کند. بنابراین برای تمرکززدایی از تسهیلات بانکی باید به تمرکززدایی از فعالیت‌های اقتصادی پرداخت که این امر نیز در سایه برنامه‌ریزی منطقه‌ای و استفاده از مطالعات آمایش سرزمین ممکن است.

همچنین میزان سپرده، قدرت بازپرداخت تسهیلات و تأمین ضامن از عوامل تعیین‌کننده توزیع تسهیلات بانکی است که با توجه به سطح توانایی مالی و اقتصادی بالاتر ساکنان استان تهران موجب تمرکز تسهیلات شده است.

یکی از راه‌های مقابله با این پدیده ایجاد نهادهای تأمین مالی خرد اسلامی است که بدون وثیقه یا با ضمانت‌های گروهی مشکل پس‌انداز اندک یا عدم وثیقه اقشار ضعیف جامعه را فراهم کند. این نهادهای تأمین مالی هر چند دارای تجربیات ارزشمندی در کشورهای مختلف جهان است، اما متأسفانه هنوز در کشور ما به این نهادها و مکانیسم‌ها توجه خاصی نشده است.

از دیگر راهکارهای مبارزه با تمرکز تسهیلات بانکی عدم تعیین دستوری نرخ سود بانکی است. تعیین دستوری این امر خصوصاً عدم توجه به نرخ تورم در زمان تعیین آن موجب ایجاد رانت برای دریافت‌کنندگان این تسهیلات شده و با توجه به دسترسی بیشتر ساکنان استان تهران به مراکز قدرت سیاسی و اقتصادی بر تمرکز این تسهیلات تأثیر می‌گذارد.

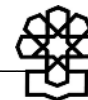
آخرین راهکار تمرکززدایی تسهیلات که در تسهیلات تولیدی (کارآفرینی) مطلوب‌تر است گسترش فرهنگ کارآفرینی در استان‌های کشور است.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

۱. براساس آمارهای موجود تمرکز بالای ۵۰ درصدی ارائه تسهیلات بانکی کشور در استان تهران مورد تأیید قرار می‌گیرد.
۲. اگر مبنای عدالت توزیع تسهیلات بانکی میان استان‌ها را تنها میزان سپرده‌های استان‌ها قلمداد کنیم توزیع میان استانی تسهیلات عادلانه و اگر ملاک عدالت را تنها جمعیت استان‌ها بدانیم (که این تعریف بیشتر تعریف مساوات است) توزیع تسهیلات میان استان‌ها ناعادلانه است.
۳. از دلایل تمرکز تسهیلات بانکی در استان تهران می‌توان به استقرار دفاتر شرکت‌ها و مؤسسات تولیدی سایر استان‌ها در استان تهران، تمرکز فعالیت‌های اقتصادی در استان تهران و ویژگی تبعی بانک‌ها، قدرت پس‌انداز، ارائه ضامن (وثیقه) و قدرت بازپرداخت بالاتر ساکنان استان تهران، تعیین دستوری نرخ سود و وجود فرهنگ‌های مصرفی و تولیدی (کارآفرینی) متفاوت در استان‌ها اشاره کرد.
۴. از راهکارهای مقابله با تمرکز تسهیلات بانکی در صورتی که این پدیده را نامطلوب بدانیم می‌توان به استفاده از برنامه‌ریزی منطقه‌ای، استفاده از روش‌های تأمین مالی غیر از نظام بانکی مانند تأمین مالی خرد که برای افراد فاقد پس‌انداز و وثیقه (ضامن) مناسب‌تر است، عدم تعیین دستوری نرخ سود بانکی و نیز گسترش فرهنگ کارآفرینی در استان‌های دیگر اشاره کرد.

پیشنهاد

برای بررسی توزیع جغرافیایی تسهیلات بانکی و تحقیق در مورد تمرکز این تسهیلات در استان تهران لازم است تا بانک مرکزی آمارهای مناسب‌تری تهیه کند. تلاشی که این بانک از سال ۱۳۸۵ در این عرصه آغاز کرده است به دلیل آنکه میان شخصیت‌های حقیقی و حقوقی و تسهیلات مصرفی و تولیدی تفکیکی قائل نشده و فعالیت‌های بانکی شرکت‌های مطرح استان‌های دیگر در استان تهران صورت می‌گیرد نمی‌تواند بستر مناسبی برای مطالعات اینچنین باشد. بنابراین پیشنهاد می‌شود برای بررسی محققان، آمار تسهیلات بانکی استان‌ها با تفکیک‌های فوق‌الذکر ارائه شود تا نتایج قابل اعتمادتر باشد.

منابع و مأخذ

۱. بخش اطلاعات استانی سایت رسمی مرکز آمار ایران به آدرس: www.amar.org.ir
۲. تجلی، سید آیت‌الله. آسیب شناسی چالش‌های نظام بانکی کشور، خبرگزاری الف.
۳. تحلیل نابرابری‌های منطقه‌ای و آینده‌نگاری توسعه (نمونه موردی: استان آذربایجان شرقی)، جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۱۳۸۹.
۴. خبرگزاری فارس، ۱۳۹۱/۳/۶.
۵. زمان‌زاده، حمید. طرح تحول نظام بانکی: از شناسایی ریشه معضلات تا ارائه راهبرد اصلاحی، تازه‌های اقتصاد، ش ۱۳۰.
۶. سایت رسمی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به آدرس: www.cbi.ir
۷. شاخص‌هایی برای ارزیابی عملکرد بانک‌ها، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۱.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۲۷۸۸

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی تمرکز تسهیلات بانکی کشور در استان تهران

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه بازارهای مالی)

تهیه و تدوین: سیدمحسن علوی‌منش

ناظر علمی: احمد شعبانی

مقتضی: سیدحسین ذوالانوار (نماینده شیراز در مجلس شورای اسلامی)

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. تسهیلات بانکی

۲. عدالت توزیعی

۳. تمرکززدایی

۴. استان تهران

تاریخ انتشار: ۱۳۹۱/۱۱/۹